

MED JEZIKI – MED LJUDMI: SOŽITJE, KONFLIKT IN MOČ BESEDE

Uvodna beseda

Jezik ni zgolj sredstvo sporazumevanja, temveč ključni dejavnik družbenih odnosov, identitet in moči. Je prostor srečevanja in soočanja, orodje identifikacije, a tudi izključevanja. Zgodovina nas uči, da jeziki lahko povezujejo ali delijo, ustvarjajo sožitje ali poglobljajo konflikte. Prav ta dvojna narava jezika – njegova sposobnost biti orodje sožitja in hkrati prostor za spore – je osrednja tema znanstvene monografije *Jeziki sožitja, jeziki konflikta*, ki združuje raziskovalce, ki se ukvarjajo z jezikom v njegovih različnih pojavnostih in funkcijah, z vprašanji večjezičnosti, jezikovne politike, nasilne in nenasilne komunikacije ter didaktike jezikov in književnosti.¹

Rdeča nit monografije je moč jezika. Ta se lahko izraža bodisi prek nasilja bodisi prek demokratičnega diskurza, pri čemer je jezik lahko tako orodje podreditve kot tudi sredstvo emancipacije. Sodobni digitalni svet pomembno transformira omenjene procese, saj omogoča hiter pretok informacij in oblikovanje novih komunikacijskih norm.

V središču razprav je vprašanje, kako se jeziki v večkulturnih in večjezičnih skupnostih oblikujejo, kako delujejo kot orodje moči in identitete ter kakšne posledice imajo jezikovne prakse za posameznike in družbo. Znanstvena poglavja so razdeljena na tri vsebinske sklope: *Narodi in jeziki v prostorih kulturnega stika nekoč in danes*, *Intenziteta jezika in (ne)nasilna komunikacija* ter *Didaktika večjezičnosti, nenasilne komunikacije in medkulturne književnosti*.

.....
1 Idejna zasnova za monografijo je nastala v okviru znanstvene konference, ki so jo organizirali Inštitut za jezikoslovne študije ZRS Koper, INV Ljubljana in SLORI Trst, z naslovom *Jeziki sožitja, jeziki konflikta*. Konferenca se je odvijala v Centru humanističnih znanosti v Kopru med 6. in 8. junijem 2024 in se simbolično zaključila z ekskurzijo *Od Vergerija do Trubarja* – od Kopra do Trsta, ki je ponazorila dolgo zgodovino sobivanja in prepletanja jezikov.

Monografija tako osvetljuje pomen jezika kot dinamičnega fenomena, ki nenehno nastaja in se spreminja v interakciji z družbenimi, političnimi in tehnološkimi procesi.

Prvi vsebinski sklop vsebuje razprave o različnih narodnih in jezikovnih stikih v slovenskem kulturnem prostoru, v sinhroni in diahroni perspektivi. Večjezičnost je neločljiv del zgodovinskih in družbenih procesov, ki oblikujejo identiteto posameznikov in skupnosti. Lucija Čok v poglavju *Multilingualism and intercultural awareness – virtual reality or immersive experience?* poudarja, da večjezičnost ni zgolj rezultat spontanega razvoja, temveč tudi posledica kulturnih interakcij, migracij in političnih odločitev. Izpostavlja pomen inovativnih strategij jezikovnega poučevanja, ki ohranjajo jezikovno raznolikost, hkrati pa spodbujajo medkulturno ozaveščenost in kritično razumevanje različnih jezikovnih in kulturnih okolij.

Zarja Zver v poglavju *Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje za slovenščino: vloga digitalne opremljenosti za jezikovno enakopravnost slovenščine v Italiji* poudarja ključni pomen digitalne infrastrukture za ohranjanje in krepitev enakopravnega položaja slovenščine v Italiji. Raziskuje, kako dostop do digitalnih orodij, vsebin in tehnologij vpliva na jezikovno rabo ter identiteto slovenske skupnosti.

Susanna Pertot v poglavju *Jeziki v terapevtski sobi: slovensko-italijanska dvojezičnost v psihoterapiji* raziskuje vpliv dvojezičnosti na terapevtski proces ter poudarja, kako izbira jezika oblikuje terapevtski odnos, izražanje čustev in proces samorazumevanja. Valentina Novak in Mojca Jesenovec v poglavju *Slovenska izobraževalna vertikala na Madžarskem* predstavita model dvojezičnega izobraževanja slovenske skupnosti v Porabju, pri čemer analizirata ključne izzive pri ohranjanju slovenščine v šolskem sistemu. Katalin Munda Hirnök v raziskavi *Stališča staršev do dvojezične osnovne šole v Porabju na Madžarskem* osvetljuje vlogo staršev pri spodbujanju dvojezičnega izobraževanja ter razpravlja o njihovih pogledih na jezikovno identiteto, izobraževalne priložnosti in dolgoročni vpliv dvojezičnosti na prihodnost otrok.

Attila Kovács v poglavju *A scuola oltreconfine – Motivi e ragioni che spingono gli alunni ungheresi a frequentare le scuole elementari bilingui in Slovenia* raziskuje razloge, zaradi katerih madžarski učenci večinoma izbirajo slovenske dvojezične osnovne šole. Analizira dejavnike, kot so kakovost izobraževanja,

jezikovna in kulturna integracija ter prihodnje izobraževalne in poklicne priložnosti, ki vplivajo na odločitve staršev in učencev. Tatjana Balažic Bulc in Mojca Medvešek v poglavju *Dopolnilni pouk maternega jezika in kulture otrok drugih narodnosti v Sloveniji: implementacija v praksi* preučujeta izzive pri izvajanju dopolnilnega pouka maternih jezikov otrok priseljencev. Posebej osvetljuje pomen večjezične vzgoje za ohranjanje jezikovne identitete ter potrebo po prilagojenih pedagoških pristopih, ki spodbujajo uspešno opismenjevanje in vključevanje v širše družbeno okolje.

Igor Jovanović v poglavju *Frame story about two Annas* pripoveduje zgodbo Ane Kovačič, slovenske interniranke v taborišču Bergen-Belsen, ki je bila priča zadnjim dnevom Ane Frank. Razmišlja o jeziku kot sredstvu povezovanja v ekstremnih razmerah ter o njegovem pomenu pri ohranjanju človečnosti sredi vojnih grozot. Milena Mileva Blažič v poglavju *Anica Kovačič, slovenska prijateljica Ane Frank – jezik sožitja v času konflikta* prav tako osvetljuje zgodbo Ane Kovačič, pri čemer jo umesti v širši kontekst slovenskega zgodovinskega spomina ter izpostavi vlogo jezika kot mostu med preživeli in prihodnjimi generacijami.

Robert Devetak v poglavju *Opcijski sporazum in referendum v Kanalski dolini leta 1939 skozi perspektivo poročanja slovenskega časopisja* analizira vlogo slovenskega časopisja pri oblikovanju javnega mnenja o sporazumu in referendumu v Kanalski dolini. Raziskuje, kako jezikovne izbire in narativni okviri v medijih vplivajo na politične procese, nacionalno identiteto ter percepcijo jezikovne pripadnosti v obdobju družbenih in političnih napetosti.

Drugi vsebinski sklop monografije je posvečen pomenu moči jezika (intenziteta jezika kot del jezikovne pragmatike) tako v preteklosti kot tudi v sodobnem digitaliziranem svetu ter ugotavljanju, kako jezik prispeva k ustvarjanju ali zmanjševanju konfliktov. Marina Sbisà v poglavju *Illocutionary dynamics and discrimination* analizira, kako ilokucijska dejanja oblikujejo družbene hierarhije ter prispevajo k vzpostavljanju in utrjevanju diskriminacije. Preučuje, kako jezikovne izbire in govorna dejanja ne le odražajo, temveč tudi krepijo družbene odnose moči, pri čemer opozarja na subtilne mehanizme, s katerimi jezik lahko legitimizira ali izpodbija neenakost.

Paolo Labinaz v poglavju *Polarization and violent communication: a speech-act theoretical perspective* preučuje, kako jezikovna polarizacija v digitalnem

prostoru vpliva na oblikovanje družbenih konfliktov. S pomočjo teorije govornih dejanj analizira, kako določene jezikovne strategije spodbujajo sovražno komunikacijo, krepijo ideološke razlike in vplivajo na percepcijo nasprotnikov v javnem diskurzu.

Vesna Mikolič v poglavju *Terminologija in razvoj naklonske modifikacije intenzitete* analizira teoretični okvir intenzitete jezika in razvoj jezikovnih mehanizmov, ki vplivajo na moč in prepričljivost diskurza. Avtorica ugotavlja, da modifikacija intenzitete deluje hkrati na proposicijski in naklonski ravni ter ima ključno vlogo pri vzpostavljanju razmerij moči v diskurzu, zlasti v kontekstu nasilnega in nenasilnega govora.

Maša Rolih v poglavju *Analiza političnih tvitov in elementi sovražnega govora v kontekstu priseljenske problematike* preučuje, kako politična retorika v diskurzu o priseljencih uporablja jezikovna sredstva za oblikovanje negativnih stereotipov, krepitev polarizacije in normalizacijo nasilne komunikacije. Analiza političnih tvitov razkriva strategije diskreditacije, manipulacije in razdvajanja, ki prispevajo k širjenju sovražnega govora ter vplivajo na percepcijo priseljencev v javnosti.

Diana Košir v poglavju »*Rabi dobro svoj jezik!*«: *semantično-pragmatična analiza avtorjevega sloga skozi teorijo intenzitete jezika* preučuje razvoj jezika skozi prizmo intenzitete ter analizira pripovedni slog p. Hijacinta Repiča. Osredotoča se na jezikovne strategije prepričevanja, s katerimi avtor oblikuje pomenske poudarke, stopnjuje izražanje čustev in vpliva na bralčevo dojetje besedila.

Miluša Bakrač v poglavju *The misuse of the image of the Other in Njegoš's work Gorski vijenac* raziskuje, kako se literarna besedila lahko politično instrumentalizirajo za utrjevanje ideoloških nasprotij in družbene polarizacije ter analizira, kako jezikovne in narativne strategije v *Gorskem vijencu* omogočajo reinterpretacije, ki jih različni politični diskurzi izrabljajo za legitimizacijo nacionalističnih idej, s čimer se literarna dediščina spreminja v orodje politične manipulacije.

Dragana Vujadinović v poglavju *Legitimation and delegitimation of the right to abortion in ideologically opposed discourses: religious and feminist discourse* analizira jezikovne strategije, s katerimi verski in feministični diskurzi

konstruirajo, legitimirajo ali delegitimirajo pravico do splava. Medtem ko verski diskurz poudarja svetost življenja in moralno odgovornost, feministični zagovarja avtonomijo ženske in pravico do samoodločanja.

Tretji vsebinski sklop prinaša razprave o didaktiki slovenskega jezika kot J1, J2 ali TJ ter jezikov v stiku (slovenščina – italijanščina, slovenščina – ruščina, italijanščina – španščina, hrvaščina – italijanščina), s poudarkom na (med) kulturnih in medjezikovnih pristopih, sočasnem poučevanju jezika in književnosti ter razvijanju veščin nenasilne komunikacije. Irina Moira Cavaion v poglavju *Fostering inclusivity and cultural connection through students as trainers in their own language, culture, and identity: an introductory study* preučuje, kako lahko učenci z aktivno vlogo posrednikov prispevajo k večji inkluziji ter ohranjanju lastne jezikovne in kulturne identitete. Poudarja, da je jezik ključno orodje izražanja kulturne pripadnosti, obenem pa sredstvo povezovanja in medsebojnega razumevanja v večjezičnih skupnostih.

Tina Čok v poglavju *Enhancing multilingual education: a cognitive-inclusive path to language awareness and educational equity* predstavi pilotno raziskavo, izvedeno v večjezičnem razredu v hrvaški osnovni šoli v Istri, kjer je z vrsto kognitivno-inkluzivnih učnih enot pri pouku italijanščine razvijala medjezikovno ozaveščenost učencev. Preko primerjav med jeziki, sodelovalnega učenja in translanguaginga je pokazala, kako jezikovne razlike oblikujejo mišljenje ter prispevajo k bolj pravičnemu in odzivnemu večjezičnemu izobraževanju ter h krepitvi jezikovne prožnosti učencev.

Irina Makarova v poglavju *Premostitev kultur: dvokulturni model poučevanja slovenščine za rusko govoreče učence* predstavlja inovativni model poučevanja slovenščine, ki upošteva kulturne značilnosti tako slovenskega kot ruskega okolja in z vključevanjem performativnih kulturnih vsebin spodbuja razvijanje medkulturne sporazumevalne zmožnosti pri učečih. Rosana Ariolfo v poglavju *Italiano e spagnolo nel contesto scolastico genovese tra integrazione e (auto)discriminazione* preučuje (samo)diskriminacijo latinskoameriških govorcev španščine v italijanskem šolskem sistemu ter njen vpliv na jezikovno identiteto učencev in (samo)diskriminacijo, pri kateri govorci sami prevzamejo družbene predsodke, in poudarja nujnost vključujočih jezikovnih politik.

Mateja Eniko in Matej Klemen v poglavju *Kovičev Južni otok kot izhodišče za medkulturno in medbesedilno branje: obravnave pesmi pri pouku slovenščine kot prvega in drugega ali tujega jezika* raziskujeta didaktične pristope k poučevanju slovenske književnosti, prilagojene učencem s slovenščino kot prvim, drugim ali tujim jezikom, ter poudarjata pomen medkulturnega in medbesedilnega branja, ki spodbuja kritično mišljenje ter povezovanje literarnega besedila z osebnimi in širšimi kulturnimi izkušnjami učencev.

Maša Rolih, Diana Košir in Vesna Mikolič v poglavju *Camusov Tujec kot izhodišče za medkulturno vzgojo in nenasilno komunikacijo pri pouku slovenščine v srednjih šolah* analizirajo Camusov roman kot didaktično orodje za razvijanje medkulturne zavesti, kritičnega mišljenja in nenasilne komunikacije ter s pomočjo analize diskurza in dramskega trikotnika moči preučujejo, kako literarno besedilo odpira prostor za razpravo o identiteti, družbenih normah in etičnih dilemah, in ponujajo smernice za njegovo vključitev v pouk slovenščine.

Maja Šebjanič Oražem v poglavju *Učenje nenasilne komunikacije na družabnih omrežjih s pomočjo literarnih besedil* raziskuje, kako lahko književnost spodbuja strpnejšo in bolj reflektirano digitalno komunikacijo. Poudarja njen potencial pri razvijanju empatije, kritične presoje in sposobnosti prepoznavanja sovražnega govora v virtualnem okolju. Maja Cergolj v poglavju *Tendenze prestito libiri: il caso della Generazione Alpha* analizira bralne navade digitalno usmerjene generacije ter preučuje, kako se spreminjajoča vloga knjig v sodobnem izobraževalnem procesu odraža na razvoju pismenosti in kulturne zavesti mladih bralcev.

Znanstvena monografija *Jeziki sožitja, jeziki konflikta* razkriva, da je jezik nenehno dinamičen pojav, ki je tesno prepleten z družbenimi, političnimi in tehnološkimi procesi. Osvetljeni so raznoliki vidiki jezikovnih dinamik – od zgodovinskih in političnih vplivov do moči jezika v vsakdanji komunikaciji, izobraževanju in digitalnem prostoru. Skozi poglavja se razkriva večplastnost jezika kot sredstva identifikacije, povezovanja in, v nekaterih primerih, tudi razmejevanja. Predstavljene raziskave ponujajo dragocen vpogled v kompleksne odnose med jezikom in družbo, hkrati pa odpirajo številna vprašanja za prihodnje raziskovanje.

Primeri dobrih praks s področja jezikovne politike, (ne)nasilne komunikacije in implementacije slednjega v praksi na področju vzgoje in izobraževanja so pokazali, da preiščeni in vključujoči jezikovni pristopi bistveno prispevajo ne le k uspešnejšemu učenju učencev različnih jezikovnih ozadij, temveč tudi k širšemu razumevanju večjezičnosti, spodbujanju medkulturnega dialoga ter razvijanju nenasilne in etično odgovorne komunikacije. Povezava med strateškim načrtovanjem in praktično izvedbo odpira prostor, kjer jezik postane sredstvo povezovanja, kritičnega mišljenja in socialne občutljivosti – tako v učilnici, kot tudi v širši družbi. S tem se krepi zavest o jeziku kot o prostoru razumevanja, kulturnega bogastva in odpora proti vsakršnim oblikam simbolnega nasilja.

Na koncu ostaja ključno vprašanje: *kako lahko jeziki spodbujajo sožitje in ne konflikta?* Kako oblikovati jezikovne politike in didaktične pristope, ki bodo povezovali, ne razdvajali? Odgovori niso enoznačni, a prav to je bistvo jezika – njegova neizčrpna sposobnost preoblikovanja, prilagajanja in dialoga.

Naj vam bo branje te monografije ne le vpogled v znanstvene razprave, temveč tudi spodbuda k lastnemu premisleku o moči besede in odgovornosti, ki jo nosimo kot govorci. Naj bodo jeziki, ki jih govorimo, predvsem jeziki razumevanja, mostovi med svetovi in odraz odprtosti do drugega.

Vesna Mikolič, Diana Košir, Maša Rolih
V Kopru, 25. marca 2025